
**SEDMI NACIONALNI GERONTOLOŠKI KONGRES
"KVALITET ŽIVOTA U STAROSTI – IZAZOVI XXI VEKA"**

Vrnjačka Banja, 9-12. maj 2006.

U organizaciji Gerontološkog društva Srbije, a pod pokroviteljstvom Ministarstva rada, zapošljavanja i socijalne politike, VII nacionalni gerontološki kongres održan je, već tradicionalno, u maju u Vrnjačkoj Banji. Tema ovogodišnjeg skupa bila je "Kvalitet života u starosti – izazovi XXI veka". Multidisciplinarnost problematike starenja odredila je, kao i obično, veliki broj uvodnih referata kao i saopštenja po sekcijama.

Dve glavne teme plenarne sednice na otvaranju kongresa bile su *Kvalitet života u starosti* i *Nacionalna strategija o starenju*.

U skladu sa osnovnim principom moralnog pokreta u oblasti starosti i starenja: manje patnje, više dostojanstva i bolji kvalitet života, tema uvodnog referata Momira Janjića bila je *kvalitet života u starosti*. O njemu se može se suditi na osnovu procene fizičke i socijalne funkcije stare osobe, njenog mentalnog statusa, objektivne težine simptoma, ali i njihovog subjektivnog

doživljaja, kao i ličnog osećaja zdravlja i zadovoljstva ostvarenošću svojih životnih ciljeva. Preporuke se odnose na preduzimanje svih raspoloživih aktivnosti koje u okviru svake od komponenti mogu doprineti unapređenju kvaliteta života starih. Borba protiv faktora rizika, držanje hroničnih bolesti pod kontrolom, čuvanje i unapređivanje mentalnog zdravlja, jačanje društvenih zaštitnih mera, razvoj odgovarajućih zdravstvenih i socijalnih kapaciteta su neke od njih.

Demografsko starenje stanovništva Srbije i *Nacionalni plan akcije o starenju* kao odgovor na probleme koje ono donosi predstavila je Mirjana Rašević. Ovaj dokument je pripremljen u skladu sa preporukama i obavezama Madridskog međunarodnog plana akcije o starenju i Regionalne strategije njegove primene Ekonomske komisije Ujedinjenih nacija za Evropu, kao i Zaključcima VI gerontološkog kongresa, a njegovu izradu je inicirao, a zatim ga prihvatio Savet Vlade Republike Srbije za pitanja starenja i starosti. Glavni cilj postavljen ovim planom delovanja u periodu od 2006. do 2015. godine je stvaranje integralne i koordinisane politike, kako bi se društvo i privreda Srbije, pre svega zdravstvena i socijalna zaštita, tržište rada i obrazovanje, uskladili sa demografskim promenama, sa naglaskom na zadovoljenje potreba i podsticanje neiskorišćenih potencijala starijih ljudi. Aktuelno vreme, u kome se ovaj dokument nalazi pred usvajanjem od strane Vlade, odlikuje se odmaklim procesom demografskog starenja u Srbiji i nepovoljnim socio-ekonomskim položajem starih. U okviru plana definisano je deset strateških pravaca akcija i konkretnih mera koje iz njih proizilaze.

Prvi strateški pravac, uvažavanje fenomena starenja u svim aspektima politike razvoja, ostvarivaće se ugrađivanjem u sve projekcije društvenog razvoja i na svim nivoima, a svi programi razvoja reafirmisaće ulogu porodice i porodične solidarnosti u unapređivanju kvaliteta života starijih osoba. Podizanje starosne granice za odlazak u penziju treba da omogući dužu radnu aktivnost starih i time doprinese ostvarenju drugog cilja, podsticanje integracije starijih ljudi u društvo, a to se može postići i unapređenjem socijalnog, kulturnog, i političkog položaja i uloge starih, medijskim kampanjama, donošenjem pravnih rešenja o zastupljenosti starih u komisijama, odborima, parlamentu, zatim samoorganizovanjem starijih osoba i razvojem volonterskih centara, motivisanjem poslodavaca da starijim građanima omoguće aktivno učestvovanje u radnom procesu. Treći cilj, promocija pravednog i održivog ekonomskog rasta, podrazumeva ubrzavanje privrednog rasta realizacijom procesa tranzicije, uz mere za ublažavanje njene cene. Četvrti, prilagođavanje sistema socijalne zaštite, moguće je postići merama za sprečavanje i suzbijanje siromaštva među starima, i razvojem institucija socijalne zaštite. Peti, prilagođavanje tržišta rada, sadrži čitav niz aktivnosti koje treba da stvore uslove za radno angažovanje u

starosti, a šesti cilj, podsticanje doživotnog obrazovanja, podrazumeva aktivnosti vezane za olakšavanje doživotnog učenja, ali i sticanje onih znanja koja će doprineti većem zapošljavanju starih. Sedmi, omogućavanje kvalitetnog života i održanje nezavisnog načina življenja u starosti, podrazumeva obezbeđivanje svih potrebnih zdravstvenih usluga, a osmi aktivnosti vezane za unapređivanje jednakosti u pristupu polovima. Deveti, obezbeđivanje podrške porodicama sa starijim članovima i unapređivanje solidarnosti, obuhvata procenu potreba i promociju međugeneracijske i intergeneracijske solidarnosti, kao i pružanje posebne podrške porodicama koje brinu o ostarelim i zavisnim članovima. Deseti cilj se odnosi na primenu i praćenje nacionalnog plana akcije. Na kraju izlaganja, naglašeno je da je za uspeh sprovođenja Plana neophodna dobra operacionalizacija predloženih aktivnosti, ali i njegovo prirodno povezivanje sa definisanjem državne strategije vezane za fenomen nedovoljnog rađanja dece, koji je osnovni uzrok starenja populacije Srbije.

Među temama vezanim za zdravstvene aspekte starenja, izlaganje Ljiljane Žikić odnosilo se na važno pitanje *sistema integrisane zdravstvene zaštite*, a on podrazumeva dobro planiranu i organizovanu politiku zdravstvene zaštite, koja treba da obezbedi kvalitet pruženih usluga, ali i kvalitet života pacijenata, uz maksimalnu racionalizaciju troškova zaštite. I kada je reč o starijim pacijentima, često hronično obolelim, ovo povezivanje, koordinacija i integracija usluga na svim nivoima predstavljaju preduslov odgovora na njihove kompleksne potrebe.

Stvaralaštvu i učenju, kao kontinuiranim aktivnostima koje značajno doprinose održavanju i unapređivanju kvaliteta života starijih ljudi, posvećen je rad Miloša Nemanjića *Stvaralaštvo, učenje i kvalitet života u starosti*. Među uvodnim referatima, kao i uvek, veliku pažnju privukla su izlaganja Vladete Jerotića, koji je govoreći o starosti govorio o spiralnoj lestvici razvoja i neraskidivoj povezanosti životnih ciklusa, a u vezi sa tim i o značaju prenatalnog i ranog razvoja. Sa interesovanjem su saslušana i nadahnuta izlaganja na temu starosti i starenja, sa primerima iz istorije i književnosti Dragana Nedeljkovića i Iva Nedeljkovića. Ciljeve udruženja "Opstanak" pod sloganom "Treći srpski ustanak za opstanak" promovisao je Marko Mladenović.

Rad na kongresu se odvijao u okviru nekoliko sekcija: za gerijatrijske, socijalno-medicinske, demografske, sociološke i socijalno-političke, psihološke i psihijatrijske teme. U daljem tekstu naglasak će biti na saopštenjima podnetim u okviru demografske sekcije.

Porodice starih lica u Srbiji je tema kojom se bavila Ankica Kuburović. Demografski proces starenja stanovništva uslovio je povećanje broja i udela

porodica žena i muškaraca starih 65 i više godina, kao i svakog tipa porodične zajednice pojedinačno, što je pokazao popis 2002. godine. Najveća zastupljenost porodica starih lica je u okviru tipa bračni par bez dece. Zabeleženo je apsolutno i relativno povećanje tipa porodice bračni par sa decom. Među porodicama starih najveći je udeo bračnih parova kod kojih ili žena ili muškarac pripadaju starosnoj grupi 65-69 godina. Žene i muškarci starosti 65 i više godina u najvećoj meri žive u porodicama sa partnerom koji takođe pripada kategoriji starih lica. Naglašeno je da promene u strukturi porodica starih osim biološkim i demografskim faktorima, mogu biti uslovljene i različitim metodologijama popisa stanovništva.

Saopštenje Vladimira Nikitovića ponudilo je odgovor na pitanje *Zašto gradska populacija Srbije brže stari od seoske*. Podaci govore da, uporedo sa homogenizacijom područja Srbije u pogledu dostignutog nivoa demografske starosti, dolazi i do smanjivanja razlika između nivoa demografskog starenja između gradskih i seoskih sredina, što je naročito primetno tokom poslednje decenije. Iako su sela i dalje demografski starija nego gradovi, migraciona kretanja selo-grad doprinela su da se demografsko starenje znatno brže odvija u gradskim sredinama. Demografsku sliku gradova, i pored dugo godina prisutnog niskog nivoa nataliteta na svim područjima bez obzira na tip naselja, činile su boljom brojne generacije stanovnika sela koji su se u najboljim reproduktivnim godinama preselili u gradove. Danas, međutim, posle nekoliko decenija, oni ulaze u grupu starog stanovništva, sa malobrojnim potomstvom.

Rad Ivana Marinkovića *Prostorni aspekti demografskog starenja stanovništva u Srbiji 1991-2002*. pokazao je mogućnost sagledavanja intenziteta i pravca širenja procesa demografskog starenja kartografskim metodom. Stanovništvo većine okruga se nalazi u stadijumu duboke, a Zaječarskog i Pirotskog okruga – najdublje demografske starosti. Na nižem teritorijalnom nivou, svaka peta opština se nalazi u stadijumu najdublje demografske starosti, i one se uglavnom nalaze u istočnom i jugoistočnom delu zemlje, samo četiri opštine su na pragu demografske starosti, a tek jedna, Preševo, u stadijumu demografske zrelosti. O intenzitetu i brzini starenja stanovništva Srbije najbolje govori podatak da se 60% naselja nalazi u najdubljem demografskom stadijumu, što je dvostruko više nego deset godina ranije, a samo mala naselja opština Tutin i Preševo u stadijumu demografske mladosti.

Očekivanom trajanju života, jednom od najvažnijih pokazatelja smrtnosti neke populacije, ali i dostignutog nivoa razvoja društva, kao i mogućoj osnovi za predviđanje demografske budućnosti, posvećeno je saopštenje Ljiljane Sekulić, zajednički rad sa Draganom Paunović *Dugovečnost muškaraca i žena u Srbiji – regionalni aspekt*. Na osnovu tablica smrtnosti

koje se odnose na period oko popisa stanovništva 2001-2003. godine, urađeni na nivou opština, izvršena je analiza vrednosti očekivanog trajanja života po polu, posmatrano na nivou Republike, područja Centralne Srbije i Vojvodine, kao i opština unutar okruga. Osim analize očekivanog trajanja života novorođenih, urađena je i analiza očekivanog trajanja života osoba starih 65 godina, po polu. Cilj je bio da potvrdi međudejstvo biološkog starenja i uticaja okruženja.

Iz saopštenja Biljane Stanković *Pismenost i obrazovanje starijih generacija* čulo se da rezultati popisa 2002. godine pokazuju nastavak tendencije smanjivanja broja i udela nepismenog stanovništva. Nepismenost je prisutna pre svega među ženskim, seoskim i starim stanovništvom. Tri četvrtine od ukupnog broja nepismenih čine stariji od 65 godina, u ovom uzrastu nepismena je svaka sedma osoba, a udeo nepismenih je za četiri petine veći nego među osobama starim 50 godina i više. Prvenstveno usled razlika u starijim uzrastima potiču i velike razlike u udelu nepismenih između muškaraca i žena. Nivo školskog obrazovanja je takođe različit u zavisnosti od starosti. Dok su u uzrastu 20-49 godina najveći udeli osoba sa srednjim obrazovanjem, a najmanji osoba bez škole, u uzrastu 60 godina i više najveći su udeli osoba bez škole (naročito visoki među ženama), a najmanji sa višim i visokim obrazovanjem.

Na jednom od okruglih stolova čula su se iskustva nekih od zemalja iz okruženja vezana za sistem socijalne zaštite starih. Na jednoj strani, stari ljudi u BiH su suočeni sa velikim problemima s obzirom urušavanje sistema socijalne zaštite, a mali broj ustanova za stare isključivo je u privatnom vlasništvu. Na drugoj strani, stanje u Sloveniji je drugačije, ustanove su u javnom sektoru, a iskustvo je uslovalo da centri za socijalni rad dobijaju sve veće kompetencije u regulisanju i organizovanju pojedinačnih delatnosti u okviru socijalne zaštite. Postoji petogodišnji nacionalni plan za stare, uvažava se potreba za institucionalnim kapacitetima za smeštaj starih u privatnom kao i u državnom vlasništvu, i obezbeđuje socijalna sigurnost starih, između ostalog i putem socijalnih penzija koje ostvaruju i poljoprivrednici. U Mađarskoj, pak, u toku je usvajanje nacionalne strategije za stare. Prethodni sistem socijalne zaštite je decentralizovan, a organizacija se odvija na nivou županija. Svaka županija, između ostalog, ima socijalno-metodološki centar, kao i ombudsmana za korisnike socijalne zaštite.

Uvodni referati sa Kongresa štampani su u Zborniku uvodnih referata *Kvalitet života u starosti – izazovi XXI veka*, kratki prikazi radova u Knjizi rezimea, a izbor kompletnih radova prijavljenih na Kongres biće štampan u časopisu *Gerontologija*.

Biljana Stanković